

The Abraham Arbesfeld
Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Programs for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

**מצות יישוב
ארץ ישראל**

Rabbi Hershel Schachter
ב' חשוון תשע"א • October 10, 2010

(1) תלמוד בבלי – מס' כתובות (ק:)

ת"ר: הוא אומר לעלות, והיא אומרת שלא לעלות - כופין אותה לעלות, ואם לאו - תצא בלא כתובה, היא אומרת לעלות, והוא אומר שלא לעלות - כופין אותו לעלות, ואם לאו - יוציא ויתן כתובה.

(2) סיפורי חסידים לרב שלמה יוסף זיון זצ"ל

פרישת פנחס-

לאלה תחלק הארץ (במדבר כו, נג)

פעם אחת נסע הבעש"ט בדרך, וכאשר נטו צללי ערב סר לכפר אחד ללון שם במלון. ויהי בערב והנה מחותנים וקרוביהם ומכיריהם באו לעשות שם חתונה, ושמו שם כל הלילה. הבעש"ט לא פנה אליהם ולן עם אנשיו בחדרו. בהיות הבוקר השכימו המחותנים לנסוע לדרכם. הבעש"ט עמד אז בהוך, מוכן אף הוא לנסוע לדרכו. וציפור אחת עמדה על אילן, וצפצפה מול החתן והכלה. פנה הבעש"ט אל אנשיו ואמר:

- הידעתם מה הציפור אומרת? היא אומרת: לאלה תחלת הארץ

לא הבינו התלמידים את דבריו ולא הרהיבו לשאול אותו לפשרם.

לאחר שנים רבות, והזוג שנישאו הצליחו בחייהם וראו בנים ובני-בנים, עלתה בדעת האיש מחשבה לנסוע לעת זקנתו לארץ ישראל. והחליט לעשות כן. אבל אשתו לא רצתה בשום אופן לעזוב את בניה ולנסוע. לא יכלו להשתוות ביניהם והלכו לדין תורה. פסק הבית דין שהאשה צריכה לקבל גט פיטורין ואינה יכולה למנעו מלנסוע, ואף הוא אינו יכול להכריחה לעלות, ובנוגע לסכסוכי ממונות שביניהם הכריעו כפי שהכריעו. וכך היה: האיש נסע לארץ ישראל, והאשה נשארה בחו"ל. המעשה נתפרסם בכל המדינה, עד שהגיעה השמועה לתלמידי הבעש"ט, שהיו עמו באותו כפר בשעת החתונה, ואמרו: עכשיו אנו מבינים את דברי רבנו הבעש"ט שאמר כי הצפור אומרת: לאלה תחלק הארץ. ארץ ישראל עשתה חלוקה בין בני הזוג, הוא נסע לשם והיא נשארת כאן.

(3) תשובת לב אריה (ח"א סי' ל')

והנה ליישב שיטת הראב"ד מסתירת הגמ' מפורשת אקדים דברי מו"ר הגאון האדיר ר' ברוך דב ליבוביץ זצ"ל כהסבר שיטת הראב"ד ותוכן דבריו הם דהטעם שהאשה המאכילה דבר שאינו מתוקן וכו' דיוצאה ואינה נוטלת כתובתה אינו משום מעשה עבירה שעשתה, דהא אם עשתה עבירות אחרות אינה מפסדת כתובתה. אלא דכיון דאינו יכול לחיות עמה דאינו יכול להיות בטוח בה ואינו יכול לסמוך עלי' בדברים כאלו, דהא מאכילתו דברים שאינם מתוקנים ואין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת, אם כן מוכרח הוא לגרשה, וכיון שהיא היתה הסיבה להפסק חיי האישות הפסידה כתובתה, וכיון שזהו הטעם א"כ במקום שאין יכולים לקבל דברי' ולפסוק עלי' שהיא אשה כזו, דהא אין אדם משים עצמו רשע, ורשאי ע"פ דין תורה לחיות עמה וכיון שלא גרמה לקלקל חיי האישות אינה מפסדת כתובתה...

(4) ספר גנת אגוז (עמ' קפא')

וכה"ג נראה לברא ג"כ באישות כשהבעל והאישה מחולקים אם לגור בלונדון או בנוא יארק, שדינם כשותפים בנוגע לכל ענייני האישות, וצריכים היו לילך אחר דעת רוב השותפים להחליט היכן יגורו, אלא שאין באישות אלא שני שותפים – הבעל והאישה, ונמצא שלא שייך שיהיו רוב, שהרי כל אחד מהשותפים (הבעל והאישה) יש לו מחצה מהשותפות. וממילא יצטרכו לפשר ביניהם בנדון זה היכן יגורו. אבל בסוף כתובות (ק:) הובאו דברי התוספתא, הוא אומר לעלות, והיא אומרת שלא לעלות, כופין אותה לעלות, ואם לאו תצא בלא כתובה וכו'. כלומר, שמעיקר הדין הבעל תמיד מתחייב לשלם כתובה לאשתו שמגרשה, אא"כ יש לקבוע שהיא היתה הגורם לכך להפסק חיי האישות. והיינו טעמא דמקללת יולדיו בפניו ונודרת ואינה מקיימת ומשמשו נדה וכו' (כן הביא בתשו' לב אריה [גרסנס] ח"א סי' ל' בשם רבו הג"ר ברוך בער, ז"ל). ובחילוקי דעות היכן לגור – בלונדון או בנוא יארק, כל אחד מהם יש לו דיעה השווה בחשיבותה לדעת השני. אבל אם האחד רוצה לעבור לגור בארץ, לזה שומעים שאמר כהלכה. כלומר, שאפילו המיעוט יכולים לכופף את המרובים, [ופשיטא דהוה"נ היכא דליכא רוב ומיעוט, אלא מחצה על מחצה, כשותפות של איש ואשתו], דלזה שומעין שאומר כהלכה.

(5) רמב"ן – השגותיו על ספר המצוות – מצוות ששכחה הרב (מ"ע ד')

מצוה רביעית שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך ויתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה. והוא אמרו להם (מסעי לג ורמב"ן שם) והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ...

(6) תוס' – מס' כתובות (שם)

הוא אומר לעלות כו' - אינו נוהג בזמן הזה דאיכא סכנת דרכים והיה אומר רבינו חיים דעכשיו אינו מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין ליהדר בהם ולעמוד עליהם.

(7) שו"ת אבני נזר – יו"ד ח"ב (סי' תנד' סעי' ח')

אולם הדבר המספק עלינו אם היא חובה אפי' בזה"ז הוא משום דא"כ ח"ו עוברין כל ישראל במ"ע גדולה כזאת השקולה כנגד כל המצוות האומנם כי בדברי התה"ד סי' פ"ח יתיישב זה מ"ש מהמוסרים הנמצאים שמה וגם מרשעת הישמעאלים וגם מדוחק המזונות. אך זה כמה זמנים אשר אין שם מוסרים והמלכות משגחת ואימת מלכות על הישמעאלים. ולא נשאר רק טעם המזונות הקשים. אולם יש גדולי עולם שבלי ספק גם שם הי' ישראל מפרנסים אותם ואם כדי שלא יצטרכו לבריות כמ"ש המעיל צדקה. יש כמה שאפי' בהיותם בח"ל יצטרכו למתנות בנ"א. וגם בגוף הדבר לא ידעתי אם במצוה תמידית השקולה כנגד כל המצוות נאמר כדי שלא יצטרך לבריות יעבור עלי'. וגם סכנת דרכים אינה בזה"ז. והכוזרי מאמר ב' סי' כ"ג הקשה לו מלך כוזר למה אין עולין לא"י עיי"ש. והודה לו החבר ואמר לו הובשתני מלך כוזר ע"ש. עכ"ז חלילה לנו לעשות גדולי ישראל טועין או מזידין ח"ו:

(8) פתחי תשובה – אבה"ע (סי' עה' ס"ק ו')

אמנם כן צריך בתחילה תנאי אחד. שיהיה לו מקום מוכן להיות מצוי לו שם פרנסתו בריוח וכמ"ש התה"ד שם ובכל בו וגם בתשב"ץ כ' דכל שאין לו שם פרנסה מוכנת מעבירו על דעתו וע"ד קונו ח"ו כו' והלא יוצאין מא"י לח"ל ללמוד תורה מרבו מכ"ש שלא לנסוע לכתחלה במקום שאין לו הכנה ללמוד. והכלל בזה אשרי הזוכה לכך ואינו נצרך לבריות ומתפרנס שם אפי' חיי צער ויעבוד השם אבל אין כל אדם זוכה לכך וכבר נהגו העם שאינם נוסעים עם בני קטנים והכל בשביל קושי השגת הפרנסה שם וחוב הוא לקטנים וח"ו יש לחוש שיצאו לת"ר עד לא יחזק שכלם עליהם לסכול חיי צער. ועכ"פ אלו הנוסעים לשם וצריכים עי"כ להתפרנס מן הצדקה ואילו היו בח"ל היו יכולים להתפרנס ממעשה ידיהם לא טוב עושין כי גדול הנהגה מיגיע כפו וצוה לנו ז"ל עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות וצריכין להתיישב בזה כי הדבר שקול ואין לי בו הכרע (וע' בתשו' נו"ב תניינא ח"ד סימן ר"ה ור"ו ובתשובת חתם סופר ח"ד סימן רל"ד וגם בחלק אה"ע סימן קל"ב שהובא לעיל סימן ע' סק"ד). ועמ"ש לעיל סימן א' ס"ק ט"ז ולקמן סימן קנ"ד ס"ק כ"ה:

(9) אגרת מאת הרב חיים עוזר גראדזענסקי זצ"ל להרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל (תשרי תרצ"ג/1932)

בעז"ה, עשי"ת תרצ"ג.

הוד כבוד ידידי היקר והנעלה, הרב הגאון הגדול המפורסם כש"ת מוה"ר אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א, ישא ברכה מאת ד'.

אחדשת"ה, יקרת מכתבו מיום כ"ה מנחם אב העבר ע"י כבוד הרה"ג מוהר"ז גאלד נ"י הגיעני במועדו. והנה הדר"ג שמועה שמע מהסכמתי לנסוע לאה"ק לשבת שם בקביעות, ורומעכ"ת מוצא שיהי' לתועלת לכל עניני הקדש ולכל עניני הבנין והרכוז היהדות בכלל, ויעורר בדברים נעימים ונאהבים.

הנה לא אכחד מידידי כי הרעיון הזה מנקד במוחי זה כמה שנים, אשר נפשי איוותה לעת זקנה להסתופף בחצרות היכל ד'. אבל לידי החלטה לא בא, באשר בדור יתום קשה לעזוב את גלילותינו והישיבות, ויעו"י בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד (סי' רכ"ה רכ"ו רכ"ז) מה שהשיב להרה"ג ר' זלמן שפיצער ז"ל. אם אמנם בודאי יש לעשות הרבה באה"ק, בכל זה קשה להכריע, ואין ספק מוציא מידי ודאי, ולהשערת המרכז מכוון ביותר במקום שרוב בני ישראל נחתים שם, וכעת המרכז היותר גדול לתורה הוא מדינת פולין בכל זה עוד לא אמרתי נואש להרעיון לצאת בע"ה. אולם מדברי הרה"ג מוהר"ז גאלד ש' עוד לא נודעתי על נכון פרטי הדברים אשר חושב מעכת"ר ש', ייטיב נא הדר"ג להודיעני דעתו בפרטיות, כאשר כן כתב במכתבו, שאם יספיק הזמן לבא בדברים בענין זה יבאר לפני את העולה על רוחו, ואתישב בדבר אי"ה.

והנני חותר בברכה לרומעכ"ת ולכב"ב ולכל הנלוים אליו, ועיניהם תחזינה במהרה בשוב ד' את שבות עמו ויקוים בנו כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים.

כנשפשו היקרה וכנפש ידידו מוקירו ומכבדו הדוש"ת

חיים עוזר גראדזענסקי

יאמר נא הדר"ג שלו' וברכה בשמי לידידנו הרב הגאון מוהר"א טייטלבוים נ"י. שמעתי כי לא הי' בקו הבריאה, ומאד אחרון לדעת משלמו ומבריאותו הטוב.

10) שו"ת אבני נזר – יו"ד (סי' תנד', סע' ד', ו', יח', כו')

ד) ומ"ש שם עוד בעל מגלת אסתר דברי התוס' גבי הוא אומר לעלות דאין מצוה בזה"ז. ליתא דזה משום סכנת דרכים כמבואר בדבריהם. וגם הר"ר חיים שכתבו התוס' בשמו לא כתב רק משום דאין אנו יכולין ליהרהר הא אם יכולין ליהרהר מצוה ומצוה. וגוף דברי התוס' בשם הר"ר ח' כתב המהרי"ט שתלמיד טועה כתבו ואינם דברי מהר"ח כלל. והנה נעלם ג"כ מבעל מגלת אסתר דברי הרמב"ם בה' עבדים שגם בזה"ז כופה העבד את רבו לעלות. וגוף דבריו שאמר שמה שלא מנה הרמב"ם ישיבת א"י משום שאינה נוהגת בזה"ז ולא הוה מצוה נוהגת לדורות. אינו כלום. דא"כ למה מנה תרומות ומעשרות וחלה שאינן נוהגין בזה"ז. ואפ"י בימי עזרא לא נהגו מה"ת לדעת הרמב"ם. והדבר פשוט שמצוה שנוהגת לימות המשיח חשיב נוהגת לדורות:

ו) אך התירוץ הנכון מ"ש בס' מעיין החכמה סי' ע"ד משום שעיקר תכלית ביהמ"ק לצורך ארון וכפורת כדכתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. וכבר אמרו מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה טפחים. ולסבת זה ארון תשעה וכפורת טפח וכתיב ונועדתי לך וגו'. ועוד הביא פסוקים מדברי קבלה המורים שתכלית ביהמ"ק לצורך ארון וכפורת ע"כ אין למנותם לשתי מצוות. ומנה ביהמ"ק שהיא מצוה לעצמה והוא לצורך ארון וכפורת ע"ש דבריו כי נעמו. וזה עצמו נ"ל הטעם בענין ישיבת א"י דמצוות החרם תחרימם היא כדי שאנחנו נשב בארץ שהרי יהושע שלח פרגמטוטין מי שרוצה לפנות יפנה הגרגשי עמד ופנה ולא עשה לו כלום ע"כ לא נמנה החרם תחרימם וישיבת א"י לשתיים. ומנה רק מצוות החרם תחרימם. והרמב"ן לטעמי' שמנה עשיית ארון וכפורת [הגם שבמנין ששכח הרמב"ם לא מנה. היינו דלא ברירא לי' אולי הוא בכלל משכן] ע"כ מנה גם ישיבת א"י וזה פשוט:

יח) מעתה אם ידור אדם בא"י ואין לו שם שום מצב פרנסה רק הנשלח לו מחו"ל ועדיין השפעת מזונותיו ע"י השר שמחו"ל. מה זו ישיבת א"י. וזה נ"ל טעם הגדולים שלא נסעו לא"י. הגם שי"ל הלא שלחום להם רק מעות והם קונים ואוכלים פירות א"י. מ"מ מסתבר יותר דבכה"ג נקרא השפעתם מחו"ל. והרי יעקב אבינו כל מה שהי' לו מבית לבן נתן לעשו שאמר אין נכסי ח"ל כדאי לי. ואף שיקנה בדמים פירות א"י. ואם כה אמר יעקב אף שבלכתו לבית לבן ביקש מהשי"ת ונתן לי לחם לאכול וגו' ופירש באלשיך שבקש שלא יהי' פרנסתו באמצעות השר ובטח נתקבלה תפלתו כדכתיב וארא בחלום וגו' שמלאך הביאן מבית לבן. מ"מ אמר אין נכסי חו"ל כדאי לי שאר בני אדם היושבים בא"י ומתפרנסים ממעות הנשלח להם מחו"ל לא כ"ש שחשיב פרנסתם באמצעות שר חו"ל. ובאמת צריך טעם מה עול מצא יעאע"ה בנכסי חו"ל שלו הלא הי' מהשי"ת שלא באמצעות השר. וי"ל מאחר שתפלתו לא הי' רק לחם לאכול ובגד ללבוש. אבל כרי של כסף וזהב שהם עושר רב חשב יעקב אולי לא הי' זה בכלל ההבטחה ובאו לא באמצעות השר לכן נתנם לעשו. ממילא הדרים בא"י ומתפרנסים ממעות חו"ל לענ"ד שממעטים המצוה ואינו ברור כלל אם יקיימו המצוה:

כו) ובמ"ש יתיישב קושית המגלת אסתר בהא דרב יהודה דהעולה מבבל לא"י עובר בעשה דכתיב בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם. והא אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. ובמ"ש מיושב שהכתוב צווי ונבואה שמה יהיו ואפ"י יעלו לא תקלוט אותם הארץ ויחשב כאילו אינם בא"י. וא"כ אינו יכול לקיים מצות ישיבת א"י אז. ואלו הי' הנביא אומר שעתה אינו מחויב לעלות הי' קושיא אך הנביא אומר שלא יוכלו לעלות כלל והבן:

11) גליוני הש"ס – מס' כתובות (קי):

ושמעתי בשם גדול אחד שאמר דעיקר ישיבת א"י הוא בהסתפקות מא"י היינו שתהי' הפרנסה משם אבל אותם שדרים שם ופרנסתם ממה שאנשי חו"ל מפרנסים אותם אין זה עיקר ישיבת א"י ונלענ"ד קצת ראי' לסברא זאת ממ"ש בשו"ת רד"ך בית ד' חדר א' שמה שכותבין בגט דיתבא על נהרא אין הכונה ישיבה ממש אלא הפי' שמסתפקים ממנו דמאחר שמסתפקים הימנו הנה הוא ישוב העיר שעליו היא יושבת עכ"ל...